

Hans Wiberg

VÅR HEMBYGD

Kolbäcksgropen

**Kolbäcks
hembygdsförening**

Kolbäcks Grus AB

I början på 1950-talet startade Kolbäcks Grus AB sin verksamhet vid Skälby grustag.

Ett stort sår i kolbäcksåsen blev resultatet, verksamheten pågick till 1991.

På platsen finns nu en fiskesjö, kallad Kolbäcks gropen, med ett djup av fyra till åtta meter, grundvatten.

Året 1968 gjordes utgrävningar i åsen efter fornlämningar. Resultatet finns här i ett särtryck som Hans Wiberg, som arbetade på företaget, fick av författaren.

KL/2013-11-16

Mer att läsa:

<http://kulturarvsdata.se/raa/fmi/html/10229501910001>

<http://kulturarvsdata.se/raa/fmi/html/10229502360001>

<http://www5.idrottonline.se/SFKAtletfiskarna-Casting/Fiskeomraden/Kolbacksgropen/>

Fotb.pl

Skeppshöjden

Nöjesanläggning

Kyrkbyn

Herrevad

ck

Kolbäcken

Skraperget

Kolbacksån

Golfbana

Västerkvarn

Åsen

Kraftverk

Kolbäcksgropen 2003-04-15

Smärre meddelanden

En mosaikpärla med ansiktsmasker från Kolbäck

Söder om Kolbäcks samhälle i Västmanland slingrar sig den smala Strömsholmsåsen i nord-sydlig riktning genom det flacka landskapet. Här påbörjades hösten 1968 en undersökning av två gravfält. De ligger tätt intill varandra och har nr 191 och 236 i riksantikvarieämbetets fornlämningsregister för Kolbäcks sn. Utgrävningen administreras av riksantikvarieämbetet och ledes av förf. På samma år utgrävdes 1962–63 gravfält nr 192 av Margareta Linderoth. Det låg omedelbart söder om de nu aktuella och kunde dateras till romersk järnålder.

Gravfält nr 191 är beläget på själva åschrönet. Den del av gravfältet, som nu grävts ut kan dateras till äldre romersk järnålder. Av 54 hittills undersökta gravar var 28 brandgravar och 26 skelettgravar. Ett par av dem markerades i markytan av stensättningar, flera av resta stenar eller klumpstenar. Många gravar saknade markering och framträdde ofta som obetydliga svackor i marken. Såväl skeletten som bensamlingarna låg i allmänhet på ett djup av omkring 1 m i gruset och var täckta av stenpackning. Bland fynden dominerar hartstätning, som förekommer både i bränd- och skelettgravarna. I brandgravarna är lerkärl vanliga (urnegravar). De är oornerade och av grovt gods. I övrigt kan nämnas knivar, skäror, fibulor, kammar, ett kort eneggat svärd samt pärlor m. m.

I en skelettgrav, A23, fanns bl. a. en mosaikpärla med ansiktsmasker. Fyndet synes att vara av särskilt intresse, då pärlor av den typ¹ det här är fråga om enligt vad mig är bekant ej tidigare påträffats i Skandinavien. Skelettgraven A23 var belägen på åschrönet i svag nordsluttning i gravfältets N del. Den hade ingen markering i markytan förutom en omedelbart Ö om graven belägen 0,65 m stor sten, vilken dock ej med säkerhet kan uppfattas som gravmarkering. Graven utgjordes av en nedgrävning i gruset, som upptill var ca 1,2 × 2,7 m (N–S) och hade ett djup av 1 m under marknivån efter resning. Fyllningen utgjordes av myllblandat grus, mylla och en packning av 0,1–0,6 m stora stenar. I botten av nedgrävningen framkom under stenpackningen ett dåligt bevarat, nästan helt upplöst skelett, orienterat med skallen åt N. Av allt att döma låg det i utsträckt rygggläge. De bäst bevarade delarna utgjordes av tänderna och under dem påträffades inom ett 10 × 20 cm stort område 27 pärlor, däribland mosaikpärlan med ansiktsmasker, samt delar av en hake eller ögla av brons. Omedelbart Ö om höftpartiet låg ett antal järnfragment, somliga med vidsittande organiskt

¹ Dagmar Selling, Mosaikpärlor med ansiktsmasker, *Fornvännen* 1942. Pärlan tillhör Sellings typ I.

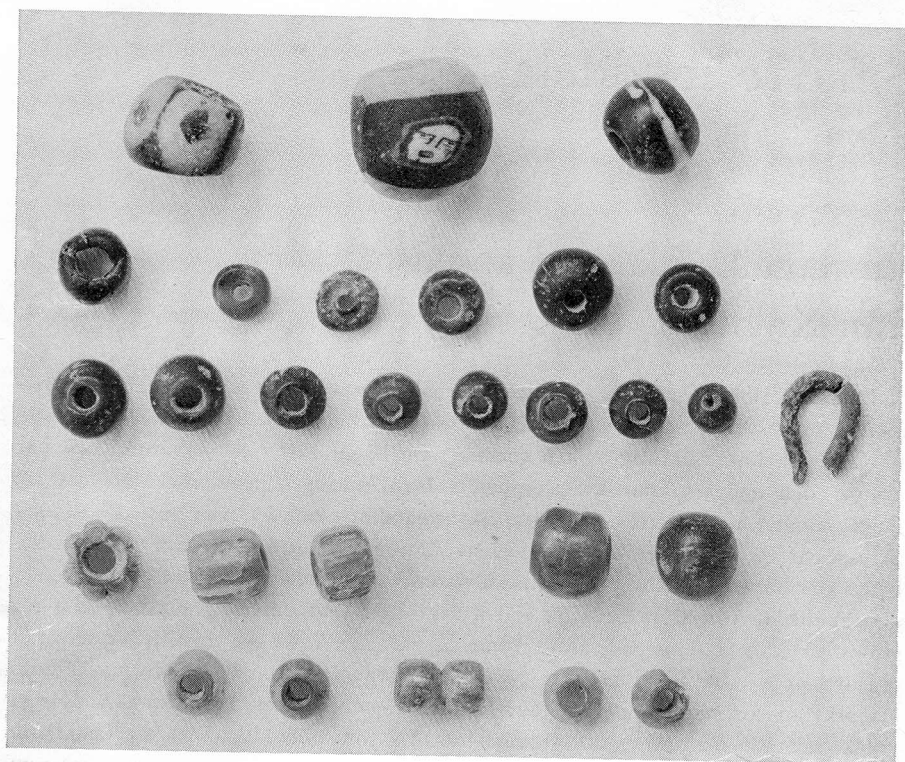

Fig. 1. Fynd från skelettgrav A 23, Åsen, Kolbäck sn, Västmanland. Rad 1 (uppifrån): mosaikpärlor, rad 2: bärnstenspärla t. v. och glaspärlor, rad 3: glaspärlor, rad 4: guldfoljepärlor, rad 5: silverfoljepärlor, t. h. hake eller ögla av brons. — Finds from inhumation grave A 23, Åsen Kolbäck parish, Västmanland. Line 1 (from above): mosaic beads, Line 2: amber bead on left and glass beads, Line 3: glass beads, Line 4: gold-foil beads, Line 5: silver-foil beads. On the right hook or eye of bronze. 1/1. Foto N. Lagergren, ATA.

material. De har ännu inte analyserats, men omständigheterna tyder på att det kan vara fråga om en skära med rester av skaftet. Ovanligt nog påträffades ingen hårtstättning. Pärlorna utgjordes — förutom av ansiktspärlan — av 1 mosaikpärla med »ögon», 1 mosaikpärla med en vit slinga, 1 bärnstenspärla, 2 blå-svarta och 11 blå glaspärlor, 3 åsade guldfoljepärlor, 2 släta guldfoljepärlor, 1 på mitten insnörd silverfoljepärla och 4 släta silverfoljepärlor.

Mosaikpärlan med ansiktsmasker har en diam. av 1,5 cm. Tjockleken längs hålets mittaxel är 1,35 cm. Med ansiktena rättvända är hålets diam. upptill 5 mm och nedtill ovalt, 3 × 3,5 mm. Pärlan är uppbyggd kring en stomme av vit glasfluss. Närmast runt hålet är nedtill (ej upptill) en gråfärgad massa. Runt pärlan löper ekvatorialt ett 6–9 mm brett band, indelat i tre svarta fält genom vertikala ränder i rött. I vart och ett av de tre svarta fälten framställes ett ansikte i vitt av samma massa som stommen. Ansiktskonturerna markeras av en

gröngrå ram och innanför denna en ram av samma svarta färg som fälten. Ansiktena är något oregelbundna, men snarast av avrundat fyrkantig form. De är något snedställda åt olika håll och är av olika storlek, ca 3–5 mm. Oliketerna torde bero på deformation i samband med tillverkningen. Ögonbryn, näsa och näsborre markeras av vinklade streck, ett för vardera vänstra och högra sidan. Munnarna har oval form och är röda med svart kontur. Ögonen är markerade med svart kontur och pupillerna är svarta. Ögonvitorna består av en kritvit massa, som är vitare än ansiktena och stommen.

Pärlorna har varit uppträdde på snöre av förgängligt material, varav inga rester påträffades. Den fragmentariska hake eller ögla, som påträffades tillsammans med pärlorna kan ha ingått i halsbandets låsanordning, men det är heller inte omöjligt att tänka sig den som en genom ansiktspärulan löpande ögla, som i sin tur varit fästad vid snöret. Pärlan kan på så sätt ha burits med ansiktena rättvända.

I Dagmar Sellings uppsats i *Fornvännen* 1942 »Mosaikpärlor med ansiktsmasker» behandlas de då kända pärlorna. Selling indelar ansiktspärlorna i två huvudtyper, typ I och typ II. Till typ I hör pärlor, som endast runt mittpartiet har ett band med mosaikdekor. Bandet är fästat kring en stomme av glasslagg-artad massa. Pärlorna 1,5–2 cm i diam. Pärlor, som tillhör typ II är omkring 2,5 cm i diameter och sammanfogade av tättställda glasstycken. Någon stomme förekommer ej, varför man inuti hålet urskiljer utsidans mönster.

Samtliga skandinaviska fynd, 4 exemplar från Sverige, 4 från Danmark och 1 från Norge tillhör typ II. Från Östersjöområdet är blott en pärla av typ I känd. Den är funnen på Mühlenberg vid staden Wollin, Pommern, i en skelettgrav, som med ledning av två fibulor kan dateras till 100-talet e. kr. 7 pärlor är kända från Mellan- och Västeuropa, 2 från Italien, 1 från Kairo, 1 från Mindre Asien och 1 från svarta-havsområdet. Drygt ett 40-tal pärlor av typ I är kända genom akvarellteckningar² av pärlor, tillhöriga en antikvitetshandlare i Rom. Det är inte osannolikt att dessa pärlor i sen tid införts i Italien. Pärlor av typ I anses vara tillverkade på alexandriskt eller syriskt område under första århundradet e. Kr. Pärlor av typ II, vilka är vanligare än typ I i N Europa, har också sitt ursprung i sydöstra medelhavsområdet, men har enligt vad Selling finner — i motsats till vad tidigare antagits — en senare datering. De uppträder av allt att döma först under yngre kejsartid och får i N Europa ses i samband med den gotiska kulturströmmen från svartahavsområdet. Pärlor av typ I har dock förmodligen följt romarnas traditionella samfärdsleder.

Vid en gravfältundersökning 1963 vid Leznica Wielka i Łeczyca, Polen anträffades i en brandgrav 2 ansiktspärlor. Den ena har som kolbäckspärulan ett band med tre ansiktsmasker. Den andra har sex ansiktsmasker grupperade i sicksackmönster. Dateringen anges till 1:a århundradet e. Kr.³

Är Kolbäckspärulan, som tillhör typ I tillverkad under 1:a århundradet e. Kr. kan man antaga att den ej nedlagts som gravgods före, låt oss säga 100 e. Kr. En pärla som denna kan naturligtvis ha burits länge innan den nedlagts, men

² G. A. Eisens samling i Antikvarisk-topografiska arkivet, Stockholm.

³ Henryk Wklak, A cemetery of the lusatian and venedian cultures at Leznica Wielka, Łeczyca district. *Bulletin archéologique polonais* XXXI, Warszawa 1965.

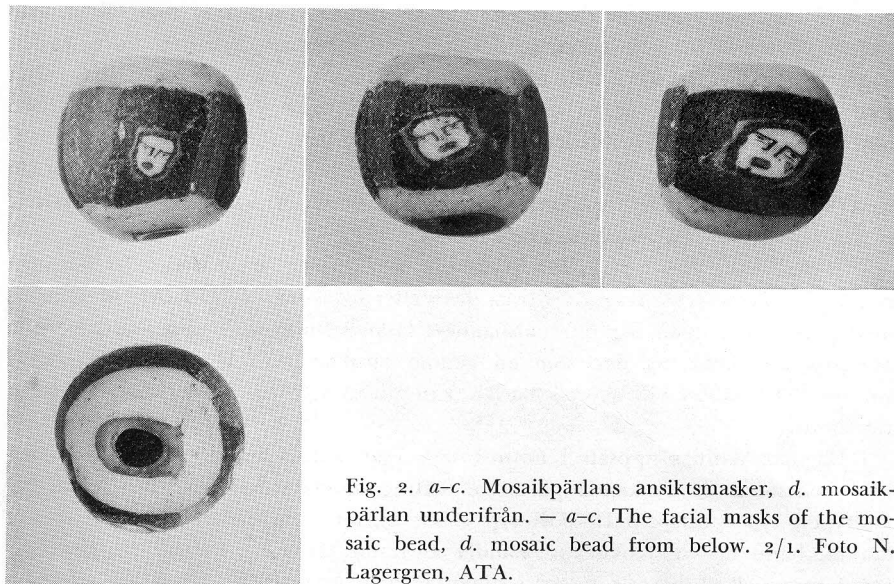

Fig. 2. *a-c.* Mosaikpärlans ansiktsmasker, *d.* mosaikpärlan underifrån. — *a-c.* The facial masks of the mosaic bead, *d.* mosaic bead from below. 2/1. Foto N. Lagergren, ATA.

kombinationen med de övriga mosaikpärlorna, guld- och silverfoliepärlorna, glaspärlorna, bärnstenspärlan samt eventuellt en skära anger nedläggningstiden till i varje fall romersk järnålder. Vid en jämförelse med gotländskt pärlmaterial finner man de största överensstämmelserna inom period IV: 2.⁴

Gösta Magnusson

⁴ Oscar Almgren och Birger Nerman, *Die ältere Eisenzeit Gotlands*, Sthlm 1914-1923.

Fig. 3. Ett av ansiktena i förstorning ca 13 gånger. — One of the faces magnified about 13 times.

Summary

The author investigates two cemeteries on the ridge at Åsen, Kolbäck parish, Västmanland, about 140 km west of Stockholm. The investigation of one of these cemeteries has now been largely completed and it can be dated to the early Roman Iron Age.

In an inhumation grave there was encountered, *inter alia*, a mosaic bead with three facial masks. It lay together with two other mosaic beads, one amber bead, thirteen glass beads, five gold-foil beads, five silver-foil beads and parts of a hook or eye of bronze. In the grave there were also found some iron fragments which may possibly have been a sickle. Mosaic beads with facial masks have earlier been treated by Dagmar Selling (*Fornvännen* 1942). The bead from Kolbäck belongs to a type which, so far as the author knows, has not been found in Scandinavia. It was probably made in Alexandrian or Syrian territory during the 1st century A. D.

Translated by Richard Cox